

KIRGIZİSTAN'DA SADIR CAPAROV DÖNEMİ: DIŞ POLİTİKA VE EKONOMİK GELİŞMELER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Kırgızistan'da 11 Nisan 2021 tarihinde Kırgızistan'da anayasa değişikliği referandumu ile yerel meclis (keneş) seçimleri birlikte yapılmıştır. Kırgızistan Merkez Seçim Komisyonu'nun (MSK) yaptığı açıklamaya göre, yerel meclis seçimlerinde ülke genelinde 2.483 sandıkta 1.295.096 kişi (%39.09) oy kullanırken bu rakam referandum için 1.338.717 kişiye (%37.12) ulaşmıştır. Referandum oylamasında oy verenlerin %79.37'si yeni anayasa taslağını desteklerken %13.67'si hayır oyu kullanmıştır. Referandumun geçerli sayılabilmesi için gerekli olan ülkedeki toplam 3.606.201 seçmenin en az %30'unun oy kullanması kuralının da bu rakamlara bakarak yerine getirildiğini ifade edebiliriz.

Ülkede referandumun yapılma nedenleri arasında Cumhurbaşkanı Sadır Caparov tarafından gündeme getirilen anayasa değişiklikleri yer almaktadır. Bu değişikliklerin en önemli konuları arasında ülkenin parlamenter bir yapıdan başkanlık modeline geçişini kapsamaktadır. 11 Mart 2021 tarihinde Kırgızistan Meclisi (Jogorku Keneş) milletvekilleri, "Kırgız Cumhuriyeti Anayasası Hakkında Kanun" üzerine referandumun yapılması için yasa tasarısını onaylayıp, referandum tarihini 11 Nisan 2021 olarak belirlemişlerdir. Yapılan düzenlemelerle Kırgızistan'ın siyasal sistemine "Halk Kurultayı" (Halk Meclisi) adlı yeni bir kurum oluşturulması ve parlamentodaki milletvekillerinin sayısının 120'den 90'a düşürülmesi gibi değişiklikler getirilmiştir.

Bu değişikliklere muhalefet kanadından başkanlık sistemine geri dönüşüne ve meclisteki milletvekillerinin sayısının düşürülmesinin cumhurbaşkanlığı makamının siyasi gücünün artırılmasına yönelik hamleler olduğunu belirten eleştiriler gelmiştir. Bu, Kırgızistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından siyasi tarihinde meydana gelen 11., 2021'de ise 2. referandumdur. Ülkenin son yıllarda siyasi hayatında çalkantılı bir dönem geçirdiği gözlemlenmekte olup, 4 Ekim 2020 parlamento seçimlerinden sonra gerçekleşen protestolar, seçim sonuçlarının iptaline ve ardından da görevdeki Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov'un istifasına yol açmıştır. Ülkedeki siyasi krizin üstesinden gelebilmek adına 10 Ocak 2021'de düzenlenen erken cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Sadır Caparov 1.110.412 (%79.20) oy alarak, seçimleri kazanmıştır.

Cumhurbaşkanı Caparov ülkenin içinde bulunduğu siyasi karmaşanın sona

erdirilmesini, istikrarın sağlanması ve ülkenin sosyal, ekonomik ve diğer problemlerine çözüm önerileri getirilmesi konusunda referandum ile başkanlık sistemine geçişini savunmaktadır. Siyasi açıdan cumhurbaşkanlığı makamının gücünü artıracak adımların atılmasına olanak sağlayacak ek yetkilere sahip olunması konusu ile cumhurbaşkanının görev süresine ilişkin hükümlerde değişiklik yapılma imkanının da görüşüldüğü belirtilmektedir. Bunlara ilaveten yeni bir danışma organı olarak Halk Kurultayı'nın kurulması beklenmektedir.

Ülke ekonomisinin durumunun iyileştirilmesi ve halkın refah düzeyinin artırılması gibi konular ekonomik alanda Cumhurbaşkanı Caparov'un gündemindeki önde gelen önemli konular arasında yer almaktadır. Bunun sağlanması konusunda ise Caparov mali açıdan verimsiz çalışmaların azaltılarak tasarruf önlemlerinin artırılması gerektiğini düşünmektedir. Buna örnek olarak Cumhurbaşkanlığı yemin töreninde sadece kanunun gerektirdiği zorunlu işlemlerin yerine getirilmesi yönünde bir duruş sergileyerek, söz konusu tören için tahsis edilen bütçenin ihtiyaç sahiplerine aktarılması talimatını vermiştir. Bu yöndeki uygulama ve idari reformların ekonomik büyümeye ve istikrara olanak sağlaması beklenmekte olup, ülkenin daha fazla yabancı yatırımı çekebilmesi ve uzun vadeli yatırımların gerçekleştirilebilmesine daha fazla imkan yaratılmasını sağlayacaktır.

Cumhurbaşkanı Caparov, uluslararası alanda komşu ülkelerin yanında Rusya gibi bölgedeki önemli aktörler ile ilişkilerin güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu konuda 24 Şubat 2021 tarihinde ilk resmi ziyaretini Rusya'ya gerçekleştirerek mevkidaşı Vladimir Putin ile görüşmüştür. Görüşme sonrasında basına yansıyan haberler arasında yakın zaman içerisinde Rus yatırımcıların Kırgızistan'ın çeşitli alanlarına yatırım yapacağı bilgisi bulunmaktadır. Bu noktada Rus-Kırgız Kalkınma Fonu tarafından yapılan açıklamalarda 1 Mayıs 2021 tarihi itibarıyla ülkenin tüm bölgelerinde 434 milyon dolar değerinde yaklaşık 3.000 projeye onay verildiği açıklanmıştır. Bu yatırımların sektörel dağılımına baktığımızda ise imalat sektörü %30 ile başı çekerken, onu %23'le tarım sektörü izlemektedir. Bunların dışında, taşımacılık ve lojistik, turizm ve altyapı geliştirme alanlarına da yaklaşık %12 civarında yatırım yapılması planlanmaktadır.

Cumhurbaşkanı Caparov ikinci resmi ziyaretini ise Kazakistan'a

gerçekleştirmiştir. Ziyaret sırasında Kazakistan ve Kırgızistan arasında siyasi, ekonomik, insani yardım ve yatırım alanlarında yaklaşık 180 belge imzalanmıştır. Geçtiğimiz 15 yılda Kazakistan'ın Kırgızistan'a 1 milyar dolardan fazla yatırım yaptığı göz önüne alındığında, görüşülen önemli konuların arasında iki ülke arasındaki yatırımların olduğu bilinmektedir. Taraflar ayrıca, iki ülke gençliği arasındaki iletişimin artırılmasına yönelik bir anlaşmaya imza atarak, Kazakistan üniversitelerindeki Kırgız öğrenci kontenjanını 10 kat artırma, eğitim bursu sayısını 50'ye çıkarma ve Kazakistan'ın önde gelen üniversitelerinden birinin şubesini Kırgızistan'da açma hususlarını ele aldılar. Bunlara ek olarak, toplantıda Orta Asya liderlerinin istişare toplantı formatını daha da geliştirmenin yanı sıra COVID-19 salgınına karşı ortak eylem ve tıbbi yardım konuları da dikkate alınmıştır.

11 Mart 2021 Cumhurbaşkanı Caparov, üçüncü resmi ziyaretini de Özbekistan'a yapmıştır. Ziyaret sırasında iki ülkenin Cumhurbaşkanı ticaret, ekonomi, ulaşım, iletişim, siyasi ve diğer alanlarda iş birliği konularını görüştüler. Görüşmede iki ülke arasındaki ticaret ve ekonomik işbirliğinin daha da geliştirilmesinin önemi vurgulanarak, ticari ve ekonomik ilişkilerin iki ülke arasındaki stratejik işbirliği için kilit bir alan olduğu kaydedildi. Bunun yanında, iki ülke arasındaki ticaretin çeşitlendirilip genişleterek ticari engellerin azaltılması ile önümüzdeki birkaç yıl içinde ikili ticaret hacmini ikiye katlama hedefi belirlenerek, Kırgız-Özbek Yatırım Fonu'nun kurulması fikri üzerine görüş alışverişinde bulunulmuştur.

Özetle, Cumhurbaşkanı Caparov uluslararası alanda ülkesinin dış politikasında önem arz eden ülkelere yapmakta olduğu ziyaretler ile hem ikili ilişkilerin geliştirilmesine hem de ülkesine yabancı yatırım çekilmesinden eğitim, sağlık ve insani yardım konularına kadar pek çok konuda desteğin sağlanması konusunda da kayda değer kazanımlar elde etmektedir.

Bir taraftan cumhurbaşkanlığı yetkilerini artırırken diğer taraftan kurduğu Halk Kurultayı ile ülkeyi yeni bir siyasal sistem ve anlayış içerisinde yöneteceğini göstermektedir. Bu değişimin Kırgızistan'a ne tür kazanımlar ve deneyimler katacağını ve Cumhurbaşkanı Caparov'un vaat ettiği hedeflerine ulaşip ulaşamayacağını zaman gösterecektir.

Yazar Balzhan Eshmetova,

Avrasya Araştırma Enstitüsü, Kazakistan

Politika, Dış İlişkiler ve Güvenlik

- Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, Tacikistan'a resmi bir ziyaret gerçekleştirerek, mevkidaşı Emomali Rahmon ile görüştü. Cumhurbaşkanı, stratejik ortaklık, siyasi diyalogun güçlendirilmesi, ticaret, yatırım, kültür ve insani alanda iş birliği dâhil olmak üzere çeşitli konular görüşüldü. Ayrıca Orta Asya'da güvenlik ve istikrarın sağlanması konularına dikkat çektiler. Cumhurbaşkanı Tokayev, Tacikistan Cumhurbaşkanı misafirperverliği için teşekkür ederken, ikili iş birliğinin güçlendirilmesinin önemini dile getirdi (Kazinform, 20.05.2021).
- Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü Bakanlar Konseyi'nin Duşanbe'deki olağan toplantısı çerçevesinde, Kırgızistan ve Rusya dışişleri bakanları Ruslan Kazakbayev ve Sergey Lavrov ikili görüşmelerde bulundu. Bakanlar, daha önce varılan anlaşmaların uygulanmasını ele alarak, Kırgız-Rus iş birliğiyle ilgili güncel konular hakkında görüş alışverişinde bulundular. Sergey Lavrov, Kırgız-Tacik eyalet sınırının belirlenmesini ilişkin müzakere sürecine devam edilmesini gerektiğini dikkat çekti (Kabar, 19.05.2021).
- Ukrayna, Gürcistan ve Moldova Dışişleri Bakanları, Kiev'de Avrupa Birliği (AB) üyeliğine giden ortak bir yolda iş birliklerini rüşmüleştiren bir mutabakat imzaladılar. Üç eski Sovyetler Birliği ülkesi, AB kurumlarıyla diyalog içinde ortak girişimler geliştirme ve Doğu Ortaklığı çerçevesinde konularını koordine etme konusunda anlaştilar. Böylece, üç ülke Avrupa Birliği konusundaki hedeflerini doğrulayıp, reformları ve modernizasyon planlarını uygulamadaki eylemlerini koordine etmeye çalışmaktadır (Balkaninsight, 18.05.2021).
- Tacikistan Dışişleri Bakanı Sirojiddin Muhriddin, AB'nin Orta Asya Özel Temsilcisi Peter Burian'ı kabul etti. Taraflar, "AB ve Orta Asya", "AB'nin Bölge için Yeni Stratejisi" ve "Tacikistan'daki AB Programı" çerçevelerinde iş birliği konusunda görüş alışverişinde bulundular. Taraflar ayrıca bölgesel güvenlik ve istikrar, Afganistan'daki durum, terörizm tehditleri ve aşırılık konularını da ele aldılar. Toplantıda, AB ile Orta Asya arasındaki iş birliğinin, siyasi, güvenlik ve insan hakları konularında diyalogların önemi de vurgulandı (Centralasia.media, 22.05.2021).
- Kazakistan başkanlığındaki Yüksek Avrasya Ekonomik Konseyi toplantısı, beş üye devletin başkanlarının katılımıyla çevrimiçi olarak gerçekleştirildi. Özbekistan ve Küba Cumhurbaşkanı ve Avrasya Ekonomik Birliği gözlemci devletleri başkanları olarak toplantıya davet edildi. Etkinliğin gündeminde ticaretin önündeki engellerin daha da azaltılması, sanayi alanındaki iş birliği, transit ve ulaşımın kolaylaştırılması gibi ekonominin çeşitli sektörlerinde pratik iş birliği ile ilgili güncel konular yer aldı. Toplantı sonunda katılımcılar bir dizi belgeyi onayladılar (Centralasia.media, 19.05.2021).
- Kırgızistan Savunma Bakanı Taalaybek Omuraliev, Türkiye'nin yeni atanan Kırgızistan Büyükelçisi Ahmet Sadık Doğan'ı kabul etti. Taraflar, mevcut durum ve askeri alanda ikili iş birliğinin gelecek perspektifleri hakkında görüş alışverişinde bulundular. Taraflar ayrıca Kırgızistan ile Türkiye arasındaki askeri ve askeri-teknik iş birliği alanlarında mevcut potansiyeli geliştirme ihtiyacına da dikkat çekti. Bakan Omuraliev, Büyükelçi Doğan'ı yüksek ve sorumlu bir göreve atandığı için tebrik etti (Kabar.kg, 20.05.2021).

Ekonomi, Finans ve Enerji

- Kazak Hükümeti gıda güvenliği konusunda bir dizi yeni önlemler geliştirdi. Gıda ve tarım ürünlerinin ithalatını ikame etmeyi amaçlayan 285 yatırım projesinin hayata geçirilmesi planlanmaktadır. 2021'de Kazakistan'da dört süt çiftliği, iki kümes hayvanı çiftliği ve bir meyve deposu inşa edildi. Hâlihazırda, yetkililer ve iş dünyası, gıda ürünlerinin üretimi ve işlenmesi için yeni büyük ekosistem inşa etmektedir. Hükümet, birçok gıda ürününde %80 oranında kendi kendine yeterli sağlamları planlamaktadır (Qazaq TV, 20.05.2021).
- Kazakistan Otomobil İşletmeleri Derneği'nin açıklamasında 2021'in ilk dört ayında Kazakistan'da Özbek Chevrolet otomobillerinin satışları geçen yılın aynı dönemine göre yaklaşık %5000 oranında arttıği bildirildi. Kazakistan vatandaşları 8.923 Özbek otomobili satın alırken, geçen yılın satışları 186 adet olarak gerçekleşmiştir. Böylece söz konusu marka, Kazakistan'ın en çok satan otomobil modelleri listesine ilk sırayı almıştır (UzReport, 19.05.2021).
- Kumtor Altın şirketinin Yönetim Kurulu Başkanı Tengiz Bolturuk Kırgızistan Merkez Bankası'nın Kumtor altın madeninden tüm altını satın alacağını duyurdu. Hâlihazırda Kumtor Altın şirketinin tüm hesapları dondurulmuş olup, Kırgızistan dışında bulunmamaktadır. Bu bağlamda Kumtor'dan altın alımı için Merkez Bankası, Kumtor Gold Company ve Kırgız Altın arasında üçlü bir anlaşma hazırlanmaktadır. Şubat 2021'de Kırgızistan Parlamentosu Kumtor'un operasyonlarını denetlemek için bir devlet komisyonu kurmuştur. Kumtor Gold Company, Kanada altın madenciliği şirketi Centerra Gold'un bir yan kuruluşudur (Kabar, 20.05.2021).
- Türkmenistan Maliye ve Ekonomi Bakanı Muhammetgeldi Şerdarov, Türkmenistan'daki Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (AIKB) başkanı Fatih Türkmenoğlu ile çalışma toplantısı gerçekleştirdi. Taraflar, Banka'nın Türkmenistan'daki belediye projelerine katılımı ve ülkedeki mali piyasaların geliştirilmesine yardım etme imkanlarını görüştiler. Taraflar ayrıca küçük işletme projelerinin finansmanı konularını da değerlendirdiler. Türkmenistan'ın banka ile devlet dışı sektördeki iş birliğinin gelişmekte olması nedeniyle AIKB bir dizi projeyi finanse etmeye başladı (Orient, 19.05.2021).
- Ukrayna'nın Avrupa ve Avrupa-Atlantik entegrasyonundan sorumlu Başbakan Yardımcısı Olha Stefanşina, AB'nin Eylül ayında Ukrayna'ya 600 milyon avro tutarında ikinci makro-mali yardım desteğini tahsis etmeye karar verebileceğini açıkladı. Desteği alabilmek için Ukrayna'nın gerekli şartları yerine getirmesi gerekmektedir. 2020 yılının Nisan ayında, Avrupa Komisyonu Ukrayna'ya 1.2 milyar avro tutarında mali yardım sağlamaya karar vermiştir. Söz konusu tutarın yarısı ise Aralık 2020'de Ukrayna'ya ulaşmıştır (Ukrinform, 21.05.2021).
- Azerbaycan ve İngiltere arasındaki ikili iş birliği derinleşmektedir. Geçtiğimiz günlerde, iki ülke, 20 Mayıs'ta Bakü'de düzenlenen Ekonomik İşbirliği Ortak Hükümetlerarası Komisyonu'nun dördüncü oturumunda temiz enerjiye geçiş konusunda bir mutabakat anlaşması imzaladı. Mutabakat, yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, düşük karbonlu teknolojiler, liberal enerji piyasasına geçiş alanlarında ikili iş birliğini güçlendirmeyi ve iklim değişikliği sorununun çözümüne yönelik fırsatları araştırmayı amaçlamaktadır (AzerNews, 21.05.2021).

Toplum ve Kültür

- Kazakistan insani yardım kapsamında Kırgızistan'a 4.500 ton un teslim etti. 75 vagona yüklenen kargo, demiryolu ile Bişkek'e gönderildi. Teslim törenine Kazakistan'ın Kırgızistan Büyükelçisi Rapol Joşbayev ve Kırgızistan Tarrm, Su ve Orman Bakan Yardımcısı Azamat Mukaşev katıldı. Kırgız tarafı, Kazakistan'ın yaptığı yardımdan dolayı teşekkürlerini dile getirdi (Astanatimes, 19.05.2021).
- Türk Konseyi Genel Sekreteri Bağdat Amreyev, Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ceyhun Bayramov ile bir telefon görüşmesi gerçekleştirdi. Taraflar, Türk Konseyi ile Azerbaycan arasındaki mevcut iş birliği durumunu görüşerek, Türk Konseyi'nin mevcut gündeminin gerçekleştirilmesi sürecinde koordinasyonun daha da güçlendirilmesi konusundaki kararlılıklarını yinelediler. Taraflar ayrıca, 2021 sonbaharında İstanbul'da yapılması planlanan Türk Konseyi Zirvesi için hazırlıklarını ayrıntılı olarak dile getirdiler (Turkkon.org, 18.05.2021).
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Ukrayna Savunma Bakanlığı'na bağlı İrpin Hastanesi'ndeki İrpin Sanatoryumu ve Rehabilitasyon Tıp Merkezi'ne ekipman yardımında bulundu. Yardım, katlanabilir yatak, ergoterapi ve psikolojik rehabilitasyon için bölme perdeleri, diz eklemleri için sürekli pasif hareket cihazları gibi klinik için farklı tıbbi ekipmandan oluşmaktadır. Ukrayna Gazilerin Rehabilitasyonundan Sorumlu Cumhurbaşkanlığı Komiseri Vadim Sviridenko, TİKA'ya teşekkür ederek, kısa sürede önemli bir projeye imza atıklarının altını çizdi (Reliefweb.int, 21.05.2021).
- Aşkabat, dost ve kardeş şehirlerin belediye başkanlarının bir toplantısına ev sahipliği yaptı. Çevrim içi ve açık formatta düzenlenen söz konusu etkinlik, Aşkabat'ın 140. yılı adanmıştır. Etkinliğe dünyanın çok sayıda kentinin belediye başkanları, belediye başkan yardımcıları ile uluslararası kuruluşların yerel temsilcileri çevrimiçi olarak katıldı. Katılımcılara beyaz mermer başkentinin başarıları hakkında tanıtım yapıldı (Centralasia.news, 21.05.2021).
- Ünlü sinema sanatçılarından oluşan bir Özbek heyeti Tacikistan'da Özbek Sinema Günleri düzenledi. Tacikistan'da Özbek Sinema Günleri'nin açılış töreni Duşanbe'deki Vatan sinemasında gerçekleştirildi. Etkinlikte üç uzun metrajlı film ve üç belgesel gösterildi. İki ülkenin film endüstrisi başkanları ortak kültürel etkinliklerin rolünü konuşarak, Özbek ve Tacik sinemasının gelişimi için planlanan projeler hakkında bilgi alışverişinde bulundular (Özbekistan, 20.05.2021).
- Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev, çevrenin iyileştirilmesini, doğal kaynakların korunmasını ve bölgedeki yaşam kalitesinin artırılmasını amaçlayan Aral Denizi bölgesini ekolojik yenilikler ve teknolojiler bölgesi ilan etmek amacıyla bir girişim önerdi. Yakın zamanda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 75. Oturumunda bu kararı oybirliğiyle kabul etmiştir. Genel Kural, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi doğrultusunda çevreye duyarlı teknolojilerin geliştirilmesi ve uygulanması için ülke düzeyinde, bölgesel ve çok taraflı işbirliği çağrısında bulundu (UzReport, 19.05.2021).